

Adamah

Jak kształtować nieużytek, żeby nie zniszczyć tego co w nim wartościowe, co się wytworzyło samorzutnie, co jest dzikie, pełne życia i piękne? W ramach Biennale Nieużytków mierzyliśmy się z tym pytaniem w odniesieniu do konkretnego projektu - utworzenia farmy, spółdzielni produkującej żywność na 3.5 ha terenu położonego wzdłuż trasy mostu siekierskiego, gdzie porzucone wiele lat temu ogrody działkowe zamieniły się w dziki gaj.

Holobiont

Gdy patrzymy na mapę nieużytku – pobrane z geoportalu zdjęcie satelitarne, widzimy dwuwymiarowy fragment miasta z obrysem i wpisem w ewidencji gruntów o numerze 10709_5/2. Parcelę. Posesję. Nieruchomość.

Gdy przyjeżdżamy na miejsce bezimienny teren zamienia się w konkretną ziemię. Przestrzeń różnorodną i zawiłą, gdzie nakładające się na siebie ślady obecności zwierząt i ludzi, tworzą gęstą siatkę połączeń. Miejsce pachnie, brzmi, oddycha, żyje.

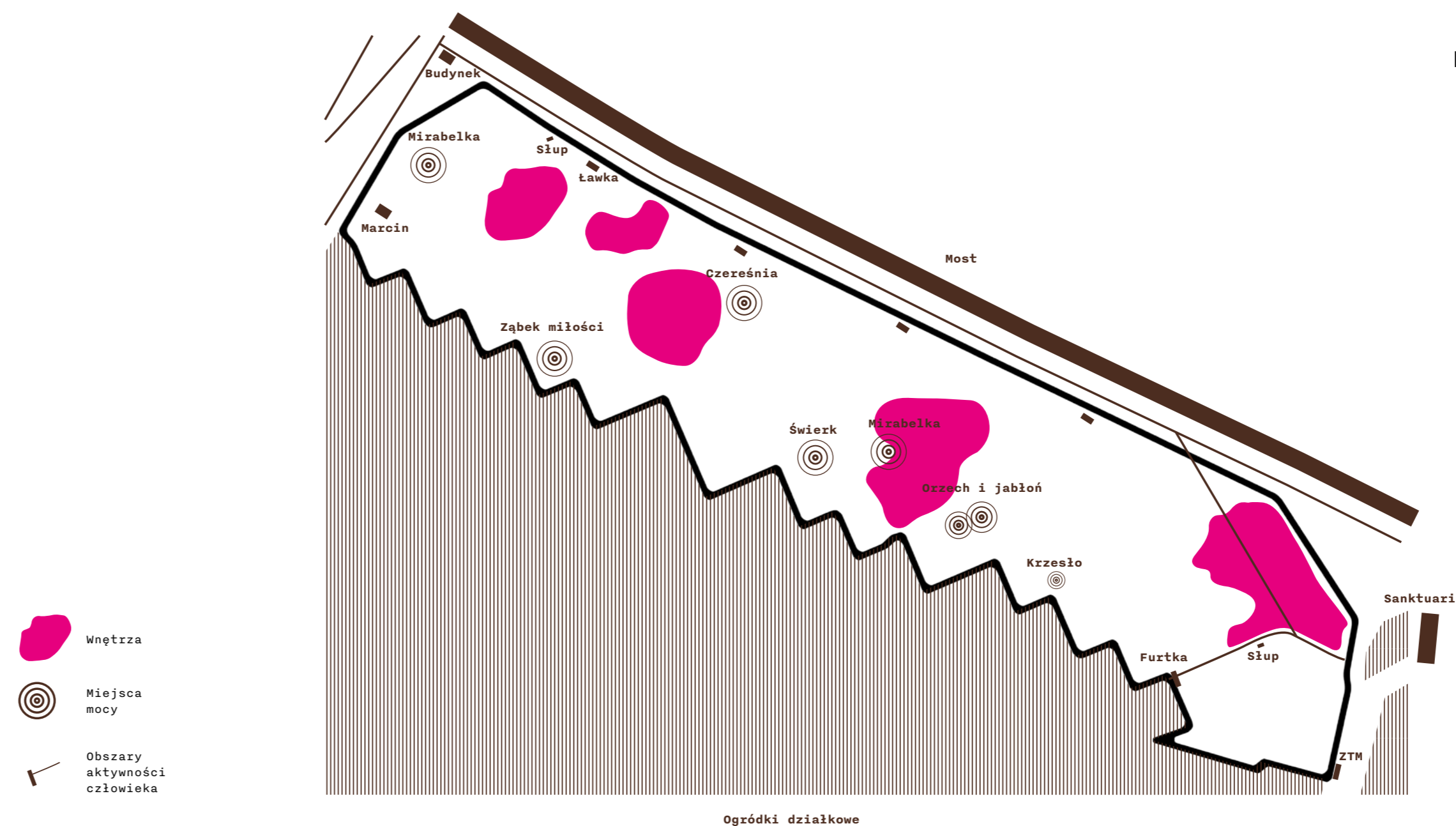
Postanowiliśmy podążać tym tropem. Wyobraziliśmy sobie jedność tworzoną przez wielość zamieszkujących tu bytów – zarówno nad jak i pod ziemią. Z tej perspektywy wyłonił się model holobiontu – trójwymiarowej, żywej bryły, zbudowanej z korzeni, pni, koron i wszystkich mikro i makroorganizmów żyjących między nimi.

Termin holobiont zapożyczamy od biologiki Lynn Margulis, która dowodziła, że większość organizmów żyje dzięki symbiotycznej relacji z innymi gatunkami. Nie znaczy to, że nie dochodzi między nimi do

konfliktów. Przeciwnie – holobiont to przestrzeń nieustannych tarć i napięć, ale napięcia te są życiodajne i możliwe tylko dzięki symbiotycznej podstawie całości.

Szukając nazwy własnej dla tego konkretnego holobiontu, doszliśmy do pojęcia Adamah. To słowo zaczerpnięte z języka hebrajskiego oznacza ziemię, z której został ulepiony pierwszy człowiek. Choć jest pojęciem bardzo ogólnym, to ze względu na konotacje rolnicze i organiczne, od razu wszedł w praktykę rozmowy i uzyskał status nazwy własnej – imienia.

Adamah zajmowały kiedyś ogródki działkowe, wcześniej pola uprawne rozciągające się na żyznych madach wiślanych. Dziś ziemia ta zaprasza do odtworzenia jej społecznej funkcji, równocześnie broniąc tego, co pozaludzkie. Skłania nas do refleksji nad granicą między miejskością a naturalnością, stawia pytania o zaniedbanie i przyszyżenie. Dla nas ta uspołeczniona dzikość Adamah to prototyp świata, jaki chcemy budować.

Uczestnicy i uczestniczki projektu:

Anna Augustowska
Anna Brykczyńska
Agnieszka Chołuj
Witek Dąbrowski
Matylda Dobrowolska
Patrycja Drzazga
Joanna Erbel
Marta Erbel
Łukasz Kowalski
Klaudia Kryńska
Zofia Kwasieberska
Maciej Łepkowski
Marcin Mencwał
Andrzej Miński
Aleksandra Taran
Eter Staniszevska
Anna Wiewiórowska

Teksty:

Anna Augustowska, Witek Dąbrowski, Joanna Erbel, Marta Erbel, Łukasz Kowalski, Klaudia Kryńska, Marcin Mencwał, Eter Staniszevska, Maciej Łepkowski, Aleksandra Taran, Anna Brykczyńska, Marcin Mencwał

Tutoring:

Maciej Łepkowski

Działania artystyczne:

Witek Dąbrowski, Marcin Mencwał

Model holobiontu:

Zofia Kwasieberska

Koncepcja przestrzenna farmy:

Łukasz Kowalski

Opracowanie graficzne:

Patrycja Drzazga

↖ mapa wrażeńiowa
[działka 10709_5/2]

Antymonument / Totem

Obiekt w przestrzeni, happening

Obiekt zbudowany kolektywnie ze śmieci znalezionych wśród zakamarków Adamah. **Antymonument to jednocześnie kamień węgielny porozumienia oraz „pomnik” estetyki nieużytku – oddolnej, przypadkowej, spontanicznej, rozwijanej przez siły ludzkie i nieludzkie.** W tym sensie jest również wyrazem akceptacji charakteru Adamah. To przeciwieństwo klasycznie rozumianego monumentu – trwałego materiałowo i regularnie czyszczonego. Totem ukazuje trwałość poprzez nieustanny rozwój, rozmnażanie, entropię i zmianę, trwałość cyklu życia i śmierci. **Akt wspólnego zbierania śmieci i budowania totemu jest jednocześnie aktem celebracji porozumienia i manifestu.**

Podczas pracy nad Totemem przez nasze ręce przechodziły walizki pełne butelek, sterty ubrań, które zaczynały zraszać się z ziemią, materac, worki na śmieci wypełnione po brzegi wypatroszonymi kablami, młode drzewko w donicy i sterta doniczek w komplecie, kobaltowe fragmenty maski samochodu i wiele więcej. Wszystkie znajdy znosiliśmy pod spróchniały, wydrążony pień w sercu Adamah. Podniesione z ziemi przedmioty pozostawiali po sobie **Ślady Obecności**, o których opowiada cykl fotograficznych dyptyków.

Przyszłość totemu jest sprawą otwartą – być może w pewnym momencie jego sztuczne elementy zostaną poddane recyklingowi, aby kontynuować trwanie Antymonumentu w mniej szkodliwej i bardziej użytecznej formie – na przykład w postaci narzędzi ogrodniczych.

Ślady Obecności

Cykl dyptyków fotograficznych

Znalezione antropogeniczne obiekty zaczęły wtapiać się i ingerować w ekosystem. Materiały organiczne, które z czasem zostaną rozłożone i nakarmią żywe organizmy, bardzo szybko stały się elementem holobiontu. Materiały nieorganiczne takie jak szkło, metale i tworzywa sztuczne będą się rozkładać przez długie lata uwalniając szkodliwe dla środowiska substancje. **Uprzątnięcie ich jest kolejną ludzką ingerencją, ponieważ natura już zdążyła przystosować się do nich.** Ku naszemu zdziwieniu, pod zagłębionymi w ziemi workami wypełnionymi plastikiem, znaleźliśmy bezkręgowce. Rośliny zaczęły otaczać betonowe słupy i leżące na ziemi śmieci, wykorzystując ich wytrzymałość i stabilność. Podnosząc każdy przedmiot, obserwowaliśmy jak natura korzysta i radzi sobie z pozostawionymi przez ludzi śmieciami.

Znalezione ślady obecności udokumentowaliśmy fotograficznie i przedstawiliśmy w formie dyptyku.

Adamah jako osoba członkowska spółdzielni

Naczelną myślą, która kierowała nami w rozumieniu Adamah jako podmiotu prawa, była potrzeba ochrony miejsca i organizmów je zamieszkujących. Chcieliśmy tym sposobem zaznaczyć i uwidocznic cechę, która kulturowo przypisywana jest człowiekowi, poszerzyć jej funkcję i poprzez nadanie osobowości prawnej podkreślić niehierarchiczne myślenie o tym terenie. Adamah z tej perspektywy nie jest wyłącznie terenem pod uprawę czy inne działanie człowieka, ale staje się pełnoprawnym podmiotem, aktywną uczestniczką i naszą współczłonkinią. Razem z nią tworzymy wspólnotę międzygatunkową, kolektyw ludzko-nieludzki podmiotów, w której wrażliwość, dbałość o siebie nawzajem, dialog oraz empatia stają się praktyką. W polskim prawie nie ma formy prawnej, która wprost upodmiotawia osoby przyrodnicze, ale poniższe zapisy prawa spółdzielczego mogą być punktem wyjścia do pośredniego zabezpieczenia interesu Adamah:

§ 3. Ponadto statut może określać wypadki, w których dopuszczalne jest członkostwo osób o ograniczonej zdolności do czynności prawnych lub niemających tej zdolności. Osoby takie nie mogą być członkami organów spółdzielni. W walnym zgromadzeniu biorą one udział przez swoich przedstawicieli ustawowych.

§ 4. Członkami spółdzielni mogą być również osoby prawne, o ile statut nie stanowi inaczej.

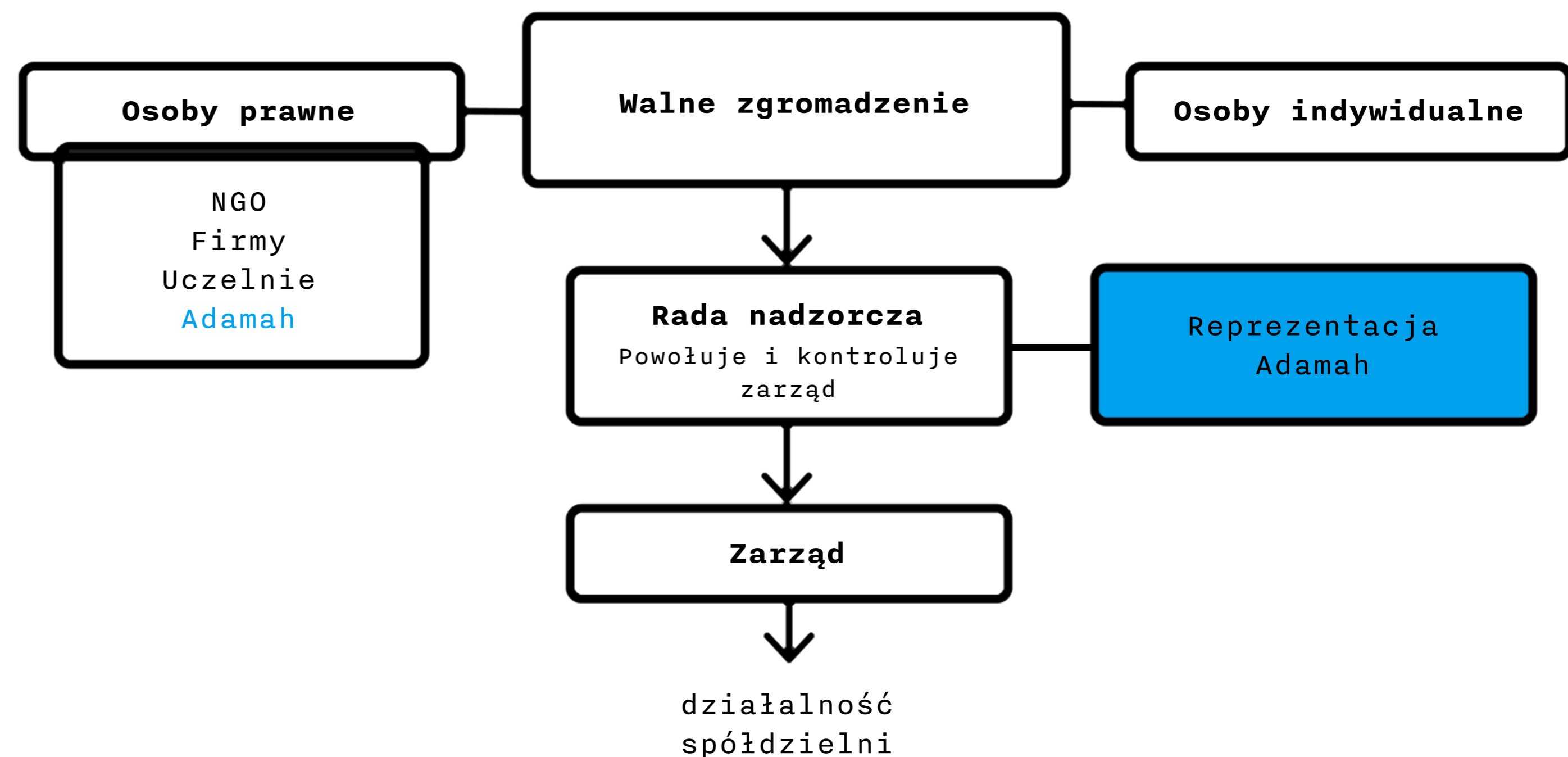
W nawiązaniu do nich proponujemy, aby to spółdzielnia stała się formułą prawną dla ciała, które będzie zarządzać terenem, a jednocześnie zadba o interes Adamah. Wygląda ono następująco:

◇ **Adamah jest osobą członkowską spółdzielni**, reprezentowaną przez swojego ludzkiego Pełnomocnika/Pełnomocniczkę. Ludzki Pełnomocnik/Pełnomocniczka Adamah przemawia w jej imieniu, ale wiedzę o jej potrzebach i opiniach czerpie z wiedzy zebranej przez większą grupę, w której skład wchodzi osoby komunikujące się z Adamah za pomocą metod entonograficznych, etnobiologicznych, szamańskich (magicznych) oraz za pomocą najnowszych technologii (w tym we wsparciu sztucznej inteligencji). Korzystanie z metod badawczych pochodzących z różnych porządków pozwala uzyskać szerokie spojrzenia oraz usunąć potencjalnie subiektywne interesy.

◇ **Adamah ma zagwarantowane miejsce w Radzie Nadzorczej spółdzielni.** Pozostałe osoby członkowskiego Rady wybiera walne, w tym Pełnomocnik/Pełnomocniczka Adamah. Rada Nadzorcza wybiera Zarząd, który kieruje bieżącą pracą spółdzielni. Dzięki temu interes Adamah jest zabezpieczony na poziomie strategicznego zarządzania spółdzielnią.

◇ **dobro Adamah jest dodatkowo wpisane w statut spółdzielni.** Zakłada on między innymi troskę o Adamah jako bioróżnorodny ekosystem.

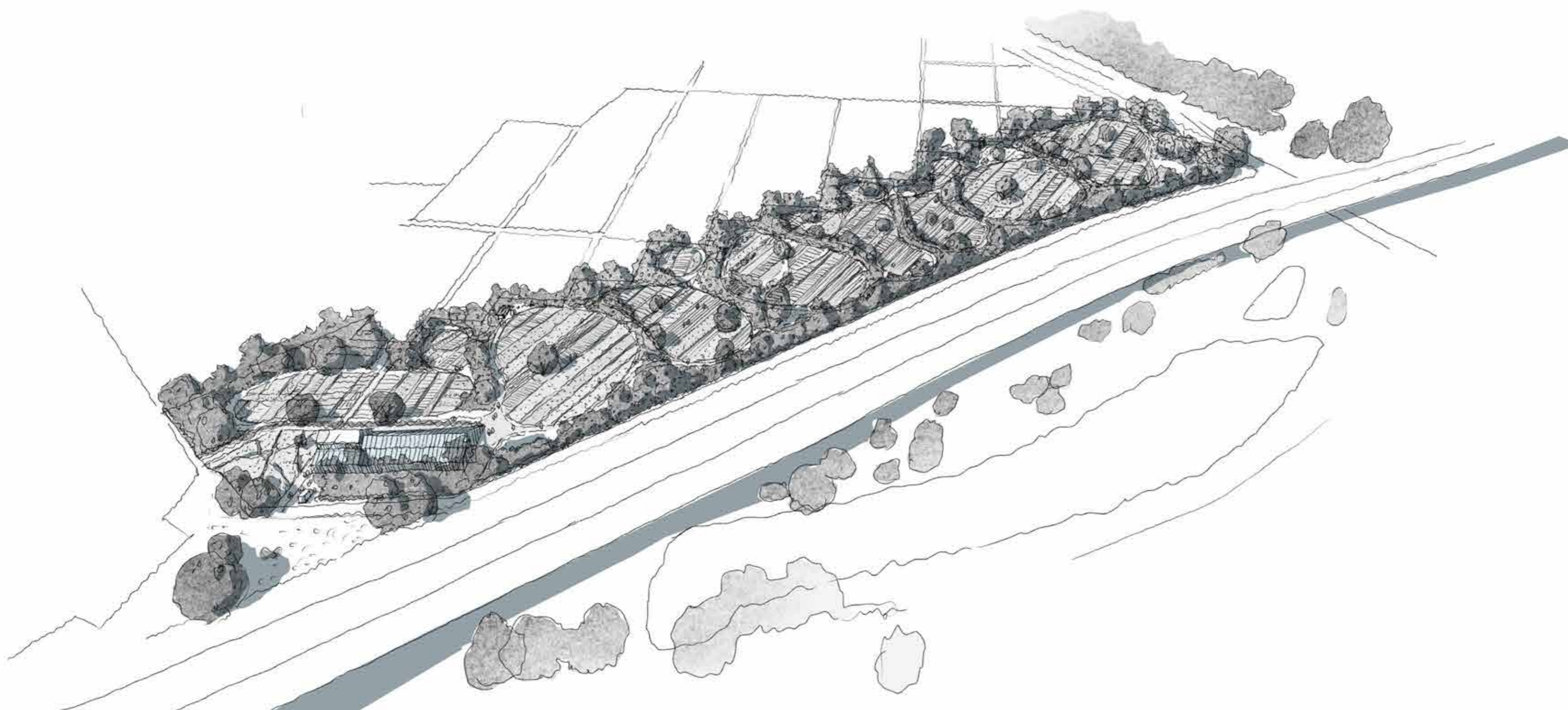
◇ Ludzki Pełnomocnik/Pełnomocniczka Adamah ma zagwarantowane **prawo weta**.

Farma

Szkice ideowe farmy miejskiej, realizującej założenia harmonijnego wpisania upraw w złożoność ekologicznych relacji w układzie przyrodniczym wraz z uszanowaniem charakteru oraz ducha miejsca – Adamah. Obszary upraw wprowadzane jako zróżnicowanej wielkości płyty, zajmują nieregularne, otoczone pasami istniejących drzew i krzewów, wewnątrz. Zakrzewienia i zadrzewienia tworzą sieć przenikającą, oplatającą i rozdzielającą polećka. Nieregularne, organiczne formy przestrzenne podkreślają ciągłość systemu przyrodniczego. Krawędzie styku pasów dzikich i stref upraw pozostają aktywną, zróżnicowaną gatunkowo strefą ekotonu,

pomiędzy rodzimym ekosystemem a strefą upraw. Efekt styku strefy przejściowej, tworzącej się pomiędzy nieużytkiem a użytkiem, rozpościerając się na całym obszarze, przynosi istotną korzyść dla sąsiadujących ekosystemów. Pasy miedz i drzew o znaczeniu biocenotycznym, pozostawione w strefach upraw, dodatkowo wzbogacają złożoność międzygatunkowych powiązań.

MOST
1:2000

Osobowość prawna podmiotów pozaludzkich

🌐 Region Te Urewera

- To nowozelandzki obszar chroniony, który jest obecnie administrowany przez Radę Te Urewera, składającą się z członków rdzennej społeczności **Tūhoe** oraz przedstawicieli administracji rządowej.
- Te Urewera jest **rohe** (historycznym domem) dla ludności Tūhoe.
- Region ma osobowość prawną i jest właścicielem samej siebie (*owns itself*). Od 2014 roku jest **pierwszym zasobem naturalnym na świecie, któremu przyznano takie same prawa jak osobom ludzkim.**

🌐 Laguna Mar Menor

- 30 września 2022 roku hiszpańska **laguna Mar Menor** stała się **pierwszym w Europie** naturalnym obszarem, który jest chroniony jako podmiot prawny.
- Było to możliwe dzięki kampanii publicznej, która po zebraniu ponad pół miliona pozytywnych podpisów, mogła uruchomić procedurę legislacyjną. Bezpośrednią przyczyną wzmożonej troski o lagunę stanowił wieloletni spływ nawozów z pobliskich farm, co powodowało jej degradację i wysoką umieralność fauny.
- Reprezentantami praw laguny są lokalni urzędnicy, obywatele i naukowcy.

🌐 Rzeka Whanganui

- Nowozelandzka rzeka, która ma osobowość prawną, a jej rzecznikiem jest rdzenna społeczność **Maorysów**. Od 2017 roku posiada własną osobowość prawną, zarówno z prawami, jak i obowiązkami.

- Akt krzywdy wobec rzeki jest traktowany jako akt krzywdy wobec tej społeczności.

- Rzeka ma dwóch reprezentantów - przedstawiciela społeczności Maorysów i przedstawiciela administracji rządowej. Ugoda między społecznością rdzenną a państwem obejmowała również 80 mln USD zadośćuczynienia finansowego, 30 mln USD na sporny fundusz na rzecz poprawy stanu rzeki oraz 1 mln USD na ustanowienie ram prawnych dla rzeki.

🌐 Rzeka Magpie

- Rzeka Magpie w prowincji Quebec w Kanadzie w 2021 roku otrzymała status osobowości prawnej z własnym zestawem dziewięciu praw.

- Lokalna Gmina oraz **Rada Innu Ekuanitshit** (rdzennej społeczności) w imieniu rzeki wyznaczyła dziewięciu przedstawicieli, którzy działają w celu ochrony jej praw m.in. do przepływu, prawa do poszanowania cykli rzeki, prawa do zachowania naturalnej różnorodności biologicznej, prawa do ochrony przed zanieczyszczeniami, prawa do regeneracji i odbudowy, prawa do sądu.

- Rzeka ma długość ok. trzydziestu km i jest znana na świecie ze względu na swój wartki strumień, który wykorzystywany jest do aktywności sportowej, takiej jak spływy kajakowe, rafting.

1

2

3

4

MANIFEST

My, Osoby związane z przestrzenią
Działki nr 10709_5/2,

z którą chcemy
prowadzić farmę miejską,

z którą chcemy
budować przestrzeń ludzko-pozaludzkiej współpracy,

ogłaszamy upodmiotowienie tego miejsca,
które nazywamy

ADAMAH

Adamah to
żyzna gleba, rola

Adamah to
ziemia, z której powstał człowiek

Adamah to
miejsce ludzko-nieludzkiej koegzystencji.

Adamah to wreszcie
odrębny byt,

który wymyka się ludzkim binarnym opozycjom
i ograniczeniom antropocentrycznego
i androcentrycznego świata;

Chcemy przywrócić Adamah głos w celu
ochrony, opieki i zabezpieczenia
Ziemi, Drzew, Krzewów, Korzeni, Pni, Koron
i wszystkich Mikro i Makroorganizmów
żyjących między nimi;

zachowania złożoności form Życia
i wspierania relacji między nimi;

zachowania ciągłości przestrzennej,
swobodnych połączeń w ramach terenu
jak i z przestrzenią wokół w skali mikro i makro;

zachowania dostępu do Wody, Mineralów, Światła;

empatycznego budowania ludzko-nieludzkiej społeczności,
w której Adamah będzie osobą członkowską,
pełnoprawnym podmiotem mającym wpływ
na poszczególne działania i decyzje.

Poprzez to Adamah
nakłada na ludzkie społeczeństwo
szczególny poziom odpowiedzialności i uwrażliwienia,

uzmysławia potrzebę zmiany w postrzeganiu natury

i domaga się reprezentacji,
poprzez wyznaczenie osób pełnomocniczych,
które dbać będą
o jej/jego/jeno interes.

Hołobiont

Meta organizm oparty na symbiotycznej
zależności międzygatunkowej

Biokatalog: lilak, bez czarny, leszczyna, świerk,
sosna, orzech włoski, nawłóć, paprocie, klon
jesionolistny, topola osika, grusza dzika, jabłoń,
czereśnia, mirabela, chmiel, trzmielina pospolita,
wiesiołek, dzika róża, oset, żywotnik.